

حقوق ما

ما از عدالت سہمی داریم

سال ہشتم، شمارہ ۱۰ / ۲۳۴ دی ۱۴۰۳ / ۳۰ دسامبر ۲۰۲۴

فرزند خواندگی

در این شماره می‌خوانید:

فرزندخواندگی: جایگاه قانونی و نیاز جامعه

ازدواج فرزندخوانده با سرپرست در قوانین حقوقی و متون شرعی

فرزندخواندگی، مفاهیم دینی به جای وضعیت اجتماعی و

انسانی مبتنی بر حقوق و اخلاق

فرزندخواندگی در کنوانسیون‌های بین‌المللی

حضانة قانونی فرزندخوانده بعد از طلاق سرپرستان

ما از عدالت سهمی داریم

دو هفته نامه الکترونیکی تخصصی حقوق بشر

صاحب امتیاز و مدیر مسئول: سازمان حقوق بشر ایران / محمود امیری مقدم

سر دبیر این شماره: مریم غفوری

تحریریه: محمد مقیمی، سیروان منصوری، علی‌اصغر فریدی

صفحه‌بندی: ماهر خوش‌قدم

تماس با مجله: mail@iranhr.net

حقوق ما در ویرایش مطالب آزاد است!

یادداشت‌هایی که از روزنامه‌نگاران و اشخاص دریافت می‌شود نظر شخصی آنان است و دیدگاه مجله حقوق ما نیست.

محمد مقیمی

فرزندخواندگی: جایگاه قانونی و نیاز جامعه

شهرهای بزرگ، با چالش‌های گوناگونی روبه‌رو هستند که یکی از آن‌ها حضور کودکان بدون سرپرست مؤثر یا بدسرپرست است. این کودکان نیازمند محیطی امن، سرشار از عشق و حمایت هستند. در مقابل، بسیاری از خانواده‌ها که به دلایل مختلفی، مانند ناتوانی در فرزندآوری، امکان داشتن فرزند را ندارند، می‌توانند با پذیرش این کودکان به حل یک معضل اجتماعی کمک کنند.

قانون حمایت از اطفال بی‌سرپرست با هدف حمایت از کودکان در وضعیت آسیب‌پذیر تدوین شده است. طبق ماده ۶ قانون حمایت از کودکان بی‌سرپرست و بدسرپرست، درخواست فرزندخواندگی باید از سوی زن و شوهری که واجد شرایط قانونی‌اند، به سازمان بهزیستی ارائه شود. در این ماده، اصولی همچون سلامت روانی، توانایی مالی، و صلاحیت اخلاقی زوجین مورد توجه قرار گرفته است. شرایط پذیرش فرزندخواندگی در قانون به‌طور دقیق بیان شده است. برخی از شرایط اصلی عبارتند از:

سن و تفاوت سنی: زن و شوهر باید حداقل پنج سال از ازدواجشان گذشته باشد و حداقل یکی از آن‌ها بالای سی سال باشد.

توان مالی: زوجین باید تمکن مالی کافی برای تأمین نیازهای کودک داشته باشند.

فرزندخواندگی یکی از نهادهای حقوقی مهم در جامعه است که به واسطه آن خانواده‌هایی که توانایی نگهداری و سرپرستی از کودکان بی‌سرپرست یا بدسرپرست را دارند می‌توانند به آن‌ها زندگی بهتری ارائه دهند. این موضوع نه تنها در فرهنگ و اخلاق جامعه، بلکه در چارچوب‌های حقوقی نیز اهمیت ویژه‌ای دارد.

جایگاه قانونی فرزندخواندگی در ایران

فرزندخواندگی در نظام حقوقی ایران در چارچوب قانون حمایت از کودکان و نوجوانان بی‌سرپرست و بدسرپرست (مصوب ۱۳۹۲) تنظیم شده است. این قانون جایگاه قانونی فرزندخواندگی را مشخص می‌کند و شرایطی را برای پذیرش و نگهداری کودکان در خانواده‌های متقاضی تعیین کرده است. ماده ۶ این قانون به‌طور خاص شرایط پذیرش و آثار حقوقی این نهاد را روشن می‌کند.

در رابطه با نیاز جامعه به فرزندخواندگی می‌توان گفت جوامع امروز، به‌ویژه در

صلاحیت اخلاقی: زوجین باید فاقد گرفته می‌شود. برخی از این شرایط عبارتند از:

- سوءپیشینه کیفری مؤثر باشند و صلاحیت
- اخلاقی آن‌ها از سوی مراجع قضایی و سازمان
- تمکن مالی و ثبات اقتصادی
- داشتن محیط خانوادگی امن و سالم
- بهزیستی تأیید شود.
- عدم امکان فرزندآوری: در مواردی که زوجین
- فرزند ندارند یا امکان فرزندآوری ندارند، اولویت
- و سازمان بهزیستی
- از سوی دیگر ماده ۶ قانون حمایت از کودکان
- با آن‌ها است.
- در رابطه با آثار حقوقی فرزندخواندگی باید
- بی‌سرپرست تصریح می‌کند که:
- بگویم که پذیرش فرزندخواندگی آثار حقوقی
- تنها زن و شوهرهایی که شرایط قانونی
- گوناگونی دارد که برخی از آنها عبارت است از:
- و شرعی لازم را دارا هستند می‌توانند برای
- حقوق کودک، ارث و تعهدات زوجین که آن‌ها
- فرزندخواندگی اقدام کنند.
- در صورت عدم ازدواج، زنان مجرد بالای ۳۰
- سال نیز می‌توانند در شرایط خاص، سرپرستی
- کودک را بر عهده بگیرند.
- در نهایت باید بگویم که فرزندخواندگی یکی
- از نهادهای ضروری برای حل مشکلات
- اجتماعی و حمایت از کودکان آسیب‌پذیر است.
- این نهاد نه تنها به کودکان بی‌سرپرست فرصت
- زندگی بهتر را می‌دهد، بلکه به خانواده‌ها
- امکان تجربه عشق و مسئولیت را می‌بخشد.
- قانون حمایت از کودکان بی‌سرپرست نیز با
- تدوین اصول مشخص، مسیر قانونی و حقوقی
- این فرایند را روشن کرده و به ایجاد تعادل
- هستند.
- علاوه بر آنچه که در بالا گفته شد، شرایط زن
- و شوهرها هم برای پذیرش فرزند یکی دیگر از
- می‌کند.
- شرایطی است که برای فرزندخواندگی در نظر

ازدواج فرزندخوانده با سرپرست در قوانین حقوقی و متون شرعی

سیروان منصوری

فرزندپذیری نهادی قانونی است که به موجب آن، بین یک یا چند فرزندپذیر و کودکی غیرزبستی رابطه والدینی به وجود می‌آید. فرزندپذیری در طول تاریخ به عنوان یکی از روش‌های حمایت از کودکان بی‌سرپرست وجود داشته است. در اسفند ۳۵۳۱، قانونی با عنوان حمایت از کودکان بدون سرپرست برای قانونی کردن نهاد فرزندپذیری تصویب شد. پیش از تصویب این قانون نیز موارد متعدد فرزندپذیری از طریق شیرخوارگاه‌ها و مراکز غیررسمی انجام گرفته است. آمار دقیقی از تعداد موارد فرزندپذیری در دست نیست. تعداد فرزندپذیری در سال ۵۹۳۱، بالغ بر هزار و سیصد مورد گزارش شده است. صاحب فرزند شدن از طریق اهدای جنین، دریافت اسپرم یا تخمک و رحم جایگزین را نیز نوعی فرزندپذیری محسوب می‌شود. فرزندپذیری در گذشته بیشتر معطوف به منافع اقتصادی و سیاسی فرزندپذیر بود. فرزندخواندگی در روم و «تبنی»، به معنای به پسر پی‌پذیرفتن، در حجاز چنین هدفی را دنبال می‌کرده است. فرزندپذیری به عنوان شیوه‌ای برای تشکیل خانواده و مراقبت از کودکان، پدیده‌ای نوظهور است.

قرآن کریم در مورد حضرت یوسف اشاره نموده است که عزیز مصر در هنگام مشاهده حضرت یوسف، به همسرش توصیه کرد که او را گرامی دارد، باشد که در آینده برایشان مفید واقع شود. فرزندپذیری در زمان حضرت موسی نیز امری متداول و رایج بوده است. پیش از ظهور اسلام، فرزندپذیری در عربستان امری متداول و رایج بوده است. آنان قوام و بقای جامعه و خانواده را به فرزندان ذکور می‌دانستند و داشتن فرزند دختر را موجب ماندگاری نسب نمی‌دانستند. با نزول آیات مربوط به فرزندپذیری، جاری شدن قوانین مربوط به فرزندان زبستی در خصوص فرزندخوانده‌ها لغو شد. برخی معتقدند که آنچه در قرآن کریم نهی شده است، تبنی است و فرزندپذیری نهی نشده است. آنچه در بین اعراب پیش از اسلام رایج بوده است تبنی یا همان پسرخواندگی است. مجله حقوق ما درباره موضوع فرزندخواندگی، تکالیف سرپرست و فرزندخوانده، عقد فرزندخواندگی و بحث ازدواج سرپرست با فرزندخوانده، با دکتر یاسر شاکری وکیل دادگستری و مدرس دانشگاه، گفتگو کرده است.

بحث فسخ رابطه حقوقی فرزندخواندگی به چه شکل است؟

سرپرست انتخاب شده به منزله پدر و مادر طفل بوده و همان گونه که پدر و مادر دارای تکالیف

منافع جمهوری اسلامی ایران انجام خواهد شد. فرزندخواندگی ارائه می‌شود. در این کمیته، با تشریفات قانونی فرزندپذیری به این شرح است: توجه به ارزیابی‌های صورت گرفته در هنگام اول - درخواست سرپرستی یک کودک: در بازدید مددکاری، درباره درخواست متقاضی ابتدا، متقاضی فرزندپذیری باید در سامانه تصمیم گرفته می‌شود. فرزندخواندگی ثبت نام کند و کد رهگیری دریافت کند. سپس در نوبت انتظار قرار می‌گیرد و بسته به تعداد متقاضیان پشت نوبت، از سوی دفتر فرزندخواندگی استان با متقاضیان تماس گرفته می‌شود و برای کلاس توجیهی و ارزیابی اولیه به بهزیستی دعوت می‌شوند. پس از تایید و غربالگری اولیه، در صورت داشتن شرایط، زن و شوهر باید درخواست مشترک بدهند و هر دو آن را امضا کنند و از آن تاریخ در نوبت دعوت به تشکیل پرونده قرار می‌گیرند.

دوم - بررسی اولیه صلاحیت فرزندپذیری: پس از تنظیم درخواست و ارائه آن به اداره بهزیستی محل سکونت، این درخواست به معاونت اجتماعی اداره بهزیستی شهرستان ارجاع داده می‌شود تا از وجود صلاحیت‌های متقاضی فرزندپذیری اطمینان حاصل شود. تشخیص نهایی صلاحیت بر عهده دستگاه قضائی است و مصاحبه بهزیستی و احتمالاً بازدید از محل سکونت، برای بررسی‌های اولیه صلاحیت‌های قانونی خانواده فرزندپذیر است.

سوم - مشاوره و بازدید مددکاری: مددکاران بهزیستی از محل زندگی متقاضی فرزندپذیری بازدید می‌کنند و با خانواده فرزندپذیر گفتگو می‌کنند. نتایج این بررسی‌ها به کمیته

فرزندخواندگی ارائه می‌شود. در این کمیته، با توجه به ارزیابی‌های صورت گرفته در هنگام بازدید مددکاری، درباره درخواست متقاضی ابتدا، متقاضی فرزندپذیری باید در سامانه تصمیم گرفته می‌شود. فرزندخواندگی ثبت نام کند و کد رهگیری دریافت کند. سپس در نوبت انتظار قرار می‌گیرد و بسته به تعداد متقاضیان پشت نوبت، از سوی دفتر فرزندخواندگی استان با متقاضیان تماس گرفته می‌شود و برای کلاس توجیهی و ارزیابی اولیه به بهزیستی دعوت می‌شوند. پس از تایید و غربالگری اولیه، در صورت داشتن شرایط، زن و شوهر باید درخواست مشترک بدهند و هر دو آن را امضا کنند و از آن تاریخ در نوبت دعوت به تشکیل پرونده قرار می‌گیرند.

دوم - بررسی اولیه صلاحیت فرزندپذیری: پس از تنظیم درخواست و ارائه آن به اداره بهزیستی محل سکونت، این درخواست به معاونت اجتماعی اداره بهزیستی شهرستان ارجاع داده می‌شود تا از وجود صلاحیت‌های متقاضی فرزندپذیری اطمینان حاصل شود. تشخیص نهایی صلاحیت بر عهده دستگاه قضائی است و مصاحبه بهزیستی و احتمالاً بازدید از محل سکونت، برای بررسی‌های اولیه صلاحیت‌های قانونی خانواده فرزندپذیر است.

سوم - مشاوره و بازدید مددکاری: مددکاران بهزیستی از محل زندگی متقاضی فرزندپذیری بازدید می‌کنند و با خانواده فرزندپذیر گفتگو می‌کنند. نتایج این بررسی‌ها به کمیته

با حکم سرپرستی موقت انجام می‌گیرد. دوم - صدور شناسنامه: پس از صدور حکم سرپرستی دائم، برای کودک شناسنامه‌ای با نام پدر و مادر سرپرست صادر می‌شود. سوم - نفقه و تکالیف حضانت کودک: خانواده فرزندپذیر تمام تکالیف قانونی از جمله نفقه را نسبت به کودک به عهده دارد. نفقه متقابل نیست و کودک تحت سرپرستی، مکلف به تامین نفقه سرپرست در زمان ضرورت نیست. حضانت و تربیت کودک تحت سرپرستی مانند حقوق و تکالیف فرزند زیستی است و سرپرست مکلف به انجام آن است.

چهارم - حقوق بازنشستگی: حقوق بازنشستگی سرپرست به کودک تحت سرپرستی پرداخت می‌شود.

پنجم - اداره اموال: اداره اموال و نمایندگی قانونی فرزندخوانده بر عهده سرپرست است، مگر آنکه قاضی تصمیم دیگری بگیرد.

ششم - مرخصی مراقبت از کودک: کسانی که سرپرستی کودکی زیر سه سال را به عهده می‌گیرند، می‌توانند از مرخصی مراقبت از کودک معادل مرخصی زایمان استفاده کنند.

در مورد زنان و دختران مجرد نیز شرایط اختصاصی وجود دارد که به شرح زیر است:

الف - سن ایشان باید بالای سی سال باشد. و مادر غیرزیستی که سرپرستی کودک را به عهده گرفته‌اند انتقادهای شدیدی کرده‌اند. در جریان اگر خانم مجرد بخواهد سرپرستی خواهران و برادران یا برادرزاده‌ها یا خواهرزاده‌ها یا نوه‌های خود را به عهده بگیرد، داشتن فرزند بلا مانع است.

پ - قانون به خانم‌های مجرد اجازه داده است که فقط کودک دختر را به سرپرستی بپذیرند. اما اگر خانم مجرد واجد شرایطی بخواهد سرپرستی برادر یا پسر برادر یا پسر خواهر یا نوه خود را بپذیرد، بهزیستی موضوع را به دادگاه منعکس می‌کند. اگر دادگاه این امر را بپذیرد، بهزیستی فرایند انجام کار را ادامه خواهد داد.

ت - دختران و زنان بدون شوهر، باید دارای منزل مسکونی به صورت مستقل باشند. البته ملکی یا استیجاری بودن منزل تفاوتی ندارد. اگر متقاضی در منزلی به همراه اعضای خانواده خود زندگی می‌کند، منزل مذکور باید دارای امکانات رفاهی برای کودک باشد، همچنین اعضای خانواده نیز باید بررسی شوند.

مسئله ازدواج فرزندخوانده با سرپرست، در قوانین حقوقی و متون شرعی چگونه بیان شده است؟

بیشتر فقها با استناد به آیات قران، فرزندپذیری را به رسمیت نمی‌شناسند و آن را موجب ایجاد نسب یا محرمیت نمی‌دانند. حتی برخی فقها، نسبت به صدور شناسنامه برای کودک به نام پدر و مادر غیرزیستی که سرپرستی کودک را به عهده گرفته‌اند انتقادهای شدیدی کرده‌اند. در جریان تصویب قانون حمایت از کودکان بی سرپرست و بدسرپرست در مجلس شورای اسلامی،

فقه‌های شورای نگهبان معتقد بودند القای فرزند اصلی بودن فرزندخوانده اشکال دارد. موضوع محرمیت باعث شده که فرزندپذیری با مشکلات بسیاری همراه باشد. فقها برای حل مشکلات ناشی از این موضوع راه‌های متعددی برای ایجاد محرمیت شرعی پیشنهاد می‌کنند. یکی از محققان دینی معتقد است که یک‌هزار و دویست و پنجاه و چهار راه برای ایجاد محرمیت وجود دارد. «رضاع»، یا شیردادن، یکی از این راه‌ها است. در مواقعی که امکان محرمیت از طریق شیردهی به کودک وجود ندارد، از نکاح برای ایجاد محرمیت استفاده می‌شود، برای مثال، کودک دختر را به نکاح موقت پدر مرد در می‌آورند. به این ترتیب دختر در جایگاه مادر مرد قرار می‌گیرد و به او محرم می‌شود و برای ازدواج نیز، حرمت ابدی پیدا می‌کند. در برخی از نکاح‌های موجب محرمیت، دخول باید اتفاق بیفتد. وقوع نکاح کودک برای ایجاد محرمیت، مورد انتقاد فعالان حقوق کودک است. البته معدودی از فقها به محرمیت فرزندخوانده فتوا داده‌اند. آیت‌الله یوسف صانعی، از جمله فقهایی است که بر محرمیت فرزندخوانده با پدر و مادری که او را به فرزند می‌گیرند فتوا داده است. مبنای فقهی او نیز این است که کودک در دامن خانواده رشد می‌کند و اصل بر سهولت است و چون گفتن این موضوع نیز برای کودک دشواری به همراه دارد، محرمیت بین فرزندخوانده و پدر و مادرش برقرار است. بنابراین، محرمیت، مادامی که موضوع فرزندپذیری پنهان بماند، برقرار

است و اگر کودک از فرزندخواندگی خود مطلع باشد، محرم نخواهد بود. در چنین شرایطی، از نظر آیت‌الله یوسف صانعی، این محرمیت در خصوص عمو، عمه، دایی، خاله و دیگران همانند فرزند زیستی است. آیت‌الله محمد صادقی طهرانی، نیز بر محرمیت فرزندخوانده و والدینش فتوا داده است. از نظر آیت‌الله محمد صادقی طهرانی، کودکانی که به فرزندخواندگی در دامن کسانی به جز محارم خود تربیت می‌شوند، به ویژه اگر این جریان برایشان معلوم نباشد، این کودکان به آنان محرمند. بنابراین، در صورتی که اطفال فرزندخوانده از هنگام شیرخوارگی یا مدتی پیش از بلوغ، تحت حضانت و تربیت مستمر افرادی غیر از محارم خود باشند، با مراعات قطعی اصل مذکور که تجاذب جنسی وجود نداشته باشد، به هنگام بلوغ جنسی، پسر حضانت‌شده (فرزندخوانده) به کلیه افراد اناث و دختر حضانت‌شده به همه افراد ذکور خانواده‌ای که متوالیا با آنان زندگی کرده محرم است. با این وجود، آیت‌الله محمد صادقی طهرانی، ازدواج با فرزند حضانت‌شده را جایز می‌داند که با فتوای محرمیت در تضاد است.

در نظام حقوقی اسلام، نسب منحصر از طریق ولادت مشروع ایجاد می‌شود، بنابراین فرزندپذیری باعث ایجاد نسب قراردادی نمی‌شود. خانواده‌های فاقد فرزند تحت ضوابط و شرایطی می‌توانند کودکان بی‌سرپرست را سرپرستی کنند، بدون آن که آثار ناشی از قرابت نسبی، از قبیل ارث و حرمت نکاح، بین آن‌ها

ایجاد شود. قانون مدنی ایران به پیروی از شریعت اسلام و فقه، فرزندپذیری را به رسمیت نمی‌شناسد. بنابراین، فرزندپذیری به مفهومی که در کشورهای غربی به کار می‌رود در ایران وجود ندارد. اولین بار با «قانون حمایت از کودکان بدون سرپرست» مصوب ۳۵۳۱ امکان واگذاری سرپرستی کودکان بی‌سرپرست به خانواده‌های فاقد فرزند به صورت قانونی ممکن شد. در سال ۷۸۳۱، سازمان بهزیستی با همکاری قوه قضائیه لایحه‌ای را برای تغییر قانون حمایت از کودکان بدون سرپرست مصوب ۳۵۳۱ به مجلس شورای اسلامی ارائه کرد. در لایحه پیشنهادی، امکان واگذاری سرپرستی کودکان به زن و شوهر دارای فرزند و همچنین زنان مجرد پیش‌بینی شده بود. «قانون حمایت از کودکان و نوجوانان بی‌سرپرست و بدسرپرست» در سال ۲۹۳۱ تصویب و جایگزین قانون حمایت از کودکان بدون سرپرست مصوب ۳۵۳۱ شد. تبصره و ماده ۶۲ این قانون به دلیل طرح امکان ازدواج فرزندخوانده با سرپرست بحث‌برانگیز شد.

عقد فرزندخواندگی چیست؟ و چه شرایطی دارد؟

در قانون حمایت از کودکان بدون سرپرست مصوب ۳۵۳۱، تنها زن و مرد متاهل بدون فرزند می‌توانستند درخواست سرپرستی دائم کودک را داشته باشند. اما در در قانون حمایت از کودکان بدون سرپرست مصوب ۲۹۳۱، این شرایط تغییر کرده است و علاوه بر زن و مرد متاهل بدون

فرزند، زنان مجرد، و زن و مرد متاهل دارای فرزند نیز می‌توانند درخواست فرزندپذیری کنند. طبق قانون، اولویت به ترتیب با زن و مرد متاهل بدون فرزند، زن و مرد متاهلی بدون فرزند تلقی می‌شوند که پنج سال از ازدواج آن‌ها گذشته باشد و فرزند نداشته باشند یا به تشخیص سازمان پزشکی قانونی امکان فرزنددار شدن آن‌ها وجود نداشته باشد. زنان مجرد نیز تنها می‌توانند سرپرستی کودک دختر را به عهده بگیرند. درخواست‌کننده فرزندپذیری باید این شرایط را داشته باشد:

تابعیت ایران، حداقل سی سال سن یکی از سرپرست‌ها، تقید به انجام واجبات و ترک محرمات، عدم محکومیت جزائی موثر با رعایت موارد مقرر در قانون مجازات اسلامی، تمکن مالی، عدم حجر، سلامت جسمی و روانی لازم و توانایی عملی برای نگهداری و تربیت کودکان و نوجوانان تحت سرپرستی، نداشتن اعتیاد به مواد مخدر، مواد روانگردان و الکل، صلاحیت اخلاقی، عدم ابتلا به بیماری‌های واگیر یا صعب‌العلاج، اعتقاد به یکی از ادیان مصرح در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.

کودکی که به خانواده فرزندپذیر واگذار می‌شود، باید این شرایط را داشته باشد:

- کودک کمتر از شانزده سال داشته باشد
- پدر، مادر و پدر بزرگ پدری یا وصی ولی قهری او زنده نباشند یا امکان شناسایی آن‌ها وجود نداشته باشد

- کودکی که به مراکز بهزیستی سپرده شده ارائه طرح یا لایحه‌ای جدید قانون اصلاح است و پدر و مادر و پدربزرگ او یا وصی ولی شود. فقهای دیگری نیز در این خصوص اظهار قهری دو سال تمام برای سرپرستی کودک نظر کرده‌اند. آیت‌الله اسدالله بیات زنجانی در مراجعه نکرده باشد پاسخ به استفتایی می‌گوید: «باید تاکید شود - پدر، مادر، پدربزرگ پدری یا ولی قهری او، ولو که برای حفظ و استحکام بنیان خانواده، که با ضم امین یا ناظر، صلاحیت سرپرستی کودک اصولاً پذیرفتن فرزندخوانده نیز به این هدف صورت می‌گیرد، نه تنها عقد ازدواج بین پدر و فرزندخوانده توصیه نمی‌شود، بلکه به دلیل ایجاد از هم گسستگی بنیان خانواده و ضایعات روحی و روانی برای افراد جامعه و نیز ایجاد بدبینی نسبت به دین و شریعت، نوعی حکم می‌کند که عرف ازدواج با فرزندخوانده را نخواهد پذیرفت و باید در خصوص آن تجدیدنظر شود. سیدمحمدعلی علوی گرگانی، هر چند چنین توجه به فقه اجتماعی و بازنگری در نگاه فقهی، با توجه به عرف و شرایط اجتماعی، موضوعی است که مورد توجه برخی مجتهدان و روحانیان نیز قرار می‌گیرد. آیت الله محمدتقی فاضلی میبدی، عضو مجمع مدرسین و محققین حوزه علمیه قم، با توجه به نادر بودن چنین ازدواجی و قبح اخلاقی آن، قانونی کردن چنین ازدواجی را بی‌مورد می‌داند. آیت الله سیدحسین موسوی تبریزی، دبیر مجمع مدرسین و محققین حوزه علمیه قم، هم ضمن نقد نگاه رایج فقهی به فرزندخواندگی می‌گوید: «در عصر جاهلیت هم ازدواج با فرزندخوانده رواج نداشته است». آیت‌الله یوسف صانعی، در گفت‌وگو با شهیندخت مولاوردی، از تصویب چنین قانونی انتقاد می‌کند و آن را باعث بی‌اهمیت شدن رابطه محارم در خانواده‌ها می‌داند و اضافه می‌کند که باید با

ازدواج با فرزندخوانده نیز مورد توجه بسیاری قرار گرفته است. الهام تقی‌پور، روان‌پزشک، خودکشی فرزندخوانده و بی‌توجهی به اراده و استقلال او را از مهم‌ترین پیامدهای روانی چنین ازدواجی برمی‌شمارد. از نظر او، دامنه آسیب‌ها محدود به فرزند نمانده و خانواده‌ها نیز از ازدواج سرپرست با فرزندخوانده آسیب می‌بینند، آسیبی که جبران‌ناپذیر است. میترا مولایی‌نژاد، دکتر بهداشت باروری، معتقد است ازدواج فرزندخوانده با سرپرست در شکل‌گیری روابط والد و فرزندی اختلال ایجاد می‌کند. او می‌گوید: «حتی با وجود ازدواج، به واسطه تناقض نقش فرزندی و همسری، رابطه جنسی در چنین ازدواجی با مشکلات بسیاری مواجه خواهد شد». چالش‌های ازدواج فرزندخوانده و سرپرست، از نگاه مرتضی کریمی فراتر از آسیب‌های روانی می‌رود و ممکن است انگیزه‌های فرزندپذیری را مخدوش کند و شیوه رفتار با کودک به نحوی باشد که او را برای همسری در آینده آماده کند. امان‌الله قرایی مقدم، جامعه‌شناس، هم نظر مشابهی دارد و معتقد است طرح امکان ازدواج سرپرست با فرزندخوانده بدبینی را در خانواده ترویج می‌کند و تمایل خانواده‌ها به فرزندپذیری را کاهش می‌دهد. حقوق‌دان‌ها نیز به این قانون واکنش نشان داده‌اند: مرحوم بهمن کشاورز، وکیل برجسته دادگستری، طرح بحث ازدواج سرپرست با فرزندخوانده را آسیب به نهاد فرزندپذیری می‌داندست. حسن تردست، قاضی بازنشسته

و وکیل دادگستری، آن را مغایر حقوق کودک می‌داند. صادق شریعتی‌نسب، حقوق‌دان و عضو گروه اپیدمیولوژی و سلامت باروری پژوهشگاه رویان، تجویز ازدواج با فرزندخوانده را مروج بی‌اخلاقی در جامعه می‌خواند. عبدالصمد خرمشاهی، وکیل برجسته دادگستری، خواستار لغو قانون و تدوین قانونی متناسب با کنوانسیون حقوق کودک، که ایران به آن پیوسته‌است، شده است. نگاه متفاوتی نیز در بین برخی حقوق‌دانان وجود دارد. شهیندخت مولاوردی معتقد است مسکوت ماندن چنین ازدواجی در قانون بهتر از طرح آن است، چرا که به دلیل شرعی بودن، نمی‌توان ازدواج سرپرست و فرزندخوانده را به‌کل ممنوع کرد. محمد نفریه، معاون امور اجتماعی وقت سازمان بهزیستی، از این تبصره دفاع می‌کند. نفریه می‌گوید: «ازدواج با فرزندخوانده‌ها آن‌قدرها هم نادر نیست و کسانی که این حرف‌ها را می‌زنند دستی دور بر آتش دارند». او تبصره ماده ۶۲ قانون حمایت از کودکان بدون سرپرست، مصوب ۲۹۳۱، را محدودکننده چنین ازدواج‌هایی می‌داند. نفریه منتقدان را به بی‌اطلاعی یا غرض‌ورزی متهم می‌کند. او می‌گوید: «اعتراض‌ها از آن سوی آب‌ها شروع شده است و رسانه‌های داخلی هم بدون آن که قانون را مطالعه کنند حرف‌های آن‌ها را غرغر می‌کنند». صبا آذریک نیز از جمله کسانی بود که وجود این تبصره را مثبت و محدودکننده ازدواج سرپرست با فرزندخوانده می‌داند.

سیروان منصوری

کلیه کودکان بی سرپرست یا بدسرپرست ساکن در سکونت‌گاه‌های فقیرنشین را داشته باشد. بنابراین، پس از شناسایی و پذیرش، اقدام بعدی در خصوص مواجهه با وضعیت مخاطره‌آمیزی مانند بی سرپرستی یا بدسرپرستی کودکان توقف این وضعیت و نگهداری موقت کودکان در مراکز بهزیستی و در نهایت سپردن ایشان تحت عنوان فرزندخوانده به والدین متقاضی یا نهادهای شبه‌خانواده می‌باشد. از همین رو، برای حمایت از کودکانی که تحت عنوان فرزندخواندگی به سرپرستی پذیرفته می‌شوند، قانونی در سال ۲۹۳۱ با همین عنوان در مجلس به تصویب رسید که مطابق آن، کودکان بی سرپرست یا بدسرپرست باید در یک روند کاملاً معلوم، مشخص، دقیق و تحت نظارت مددکاران متخصص بهزیستی در قالب کمیته فرزندخواندگی به متقاضیان سپرده شوند. مطابق آیین‌نامه‌های اجرایی این قانون، کودکان بی سرپرست پس از احراز شرایط داوطلبان، در یک دوره شش‌ماهه آزمایشی به فرزندخواندگی سپرده می‌شوند و مددکاران اجتماعی موظفند در این مدت حداقل سه بار برای بازدید و تنظیم گزارش نزد خانواده متقاضی مراجعه و وضعیت پذیرش طفل و والدین را به دقت بررسی کنند. امری که با توجه به امکانات محدود بهزیستی در به کارگیری مددکاران اجتماعی متخصص به تعداد کافی برای نظارت به موقع و غیرفرمایشی به نظر می‌رسد به شکل درست و صحیح صورت نگرفته است و از همین رو، هر از گاهی اخبار دلخراشی مبنی بر آزار و اذیت و حتی قتل و شکنجه فرزندخواندگان به گوش می‌رسد که قاعدتاً ناشی از عدم نظارت کافی و سرکشی به موقع از سوی مددکاران

پیش از هر چیز، باید در نظر داشت که بی سرپرستی یا بدپرستی، مطابق با ماده سوم «قانون حمایت از اطفال و نوجوانان» مصوب ۹۹۳۱ شمسی، یک وضعیت مخاطره‌آمیز و از منظر اجتماعی یک آسیب و معضل اجتماعی محسوب می‌شود. بنابراین، مواجهه با این وضعیت باید بر اساس اصول مددکاری اجتماعی مبنی بر توقف یا کاهش این آسیب‌ها صورت پذیرد. بر مبنای این اصول، اولین اقدام شناسایی و پذیرش کودکان بی سرپرست یا بدسرپرست است. امری که به نظر می‌رسد با سازوکارهای ناقص و بودجه محدود سازمان بهزیستی در ایران و موانع ایجاد شده بر سر راه فعالیت سازمان‌های مردم نهاد، به نحو مطلوب و شایسته محقق نمی‌شود. چرا که مددکاران اجتماعی بهزیستی، در محلات محروم و حاشیه‌نشین ایران، که اغلب با وضعیت مخاطره‌آمیزی همچون بی سرپرستی یا بدسرپرستی اطفال و نوجوانان مواجهند، به اندازه لازم و کافی حضور ندارند و اساساً سازمان بهزیستی به رغم وظایف و تکالیف خود در امر شناسایی و پذیرش این دسته از کودکان آسیب‌دیده، خود را مکلف به رتق و فتق امور کلیه آسیب‌دیدگان ساکن در سرزمین ایران نمی‌داند. چرا که بر اساس اظهارات مدیران این سازمان، بودجه کافی برای امور بهزیستی در کشور در نظر گرفته نمی‌شود، به نوعی که این سازمان تنها قادر به پرداخت حقوق کارمندان فعلی خود است، چه رسد به اینکه توانایی و ظرفیت شناسایی

فرزندخواندگی، مفاهیم دینی به جای وضعیت اجتماعی و انسانی مبتنی بر حقوق و اخلاق

بهریستی و نمایندگان کمیته فرزندخواندگی به خانواده متقاضی می‌باشد.

مجله حقوق ما در رابطه با مصاحبه فرزندخواندگی،

کمیته فرزندخواندگی، روال قانونی به سرپرستی

گرفتن کودکان و همچنین تست‌های روانشناسی

در این موضوع، با رضا شفاخواه، وکیل دادگستری،

فعال حقوق کودکان و مسئول کمیته حقوق

اسکودا (اتحادیه سراسری کانون‌های وکلای

دادگستری)، گفتگو کرده است:

روال و مسیر قانونی برای به سرپرستی گرفتن یک فرزند چیست؟

مطابق ماده پنجم از قانون حمایت از کودکان

بدسرپرست، مصوب ۲۹۳۱ شمسی، افراد زیر

می‌توانند تقاضای فرزندخواندگی را در سازمان

بهریستی مطرح کنند:

الف. زن و شوهری که پنج سال از تاریخ ازدواج

آنان گذشته باشد و از این ازدواج صاحب فرزند

نشده باشند، مشروط به این که حداقل یکی از آنان

بیش از سی سال سن داشته باشد

ب. زن و شوهر دارای فرزند، مشروط بر این که

حداقل یکی از آنان بیش از سی سال سن داشته

باشد

ج. دختران و زنان بدون شوهر، در صورتی که

حداقل سی سال سن داشته باشند، منحصرًا حق

سرپرستی آنان را خواهند داشت.

مصاحبه فرزندخواندگی چیست؟

در مصاحبه فرزندخواندگی، موارد زیر از سوی

کمیته فرزندخواندگی بررسی می‌شود:

الف - تقید به انجام واجبات و ترک محرمات

ب - عدم محکومیت جزائی موثر با رعایت موارد

مقرر در قانون مجازات اسلامی

پ - تمکن مالی

ت - عدم حجر

ث - سلامت جسمی و روانی لازم و توانایی عملی

برای نگهداری و تربیت کودکان و نوجوانان تحت

سرپرستی

ج - نداشتن اعتیاد به مواد مخدر، مواد روانگردان

و الککل

چ - صلاحیت اخلاقی

ح - عدم ابتلا به بیماری‌های واگیر و یا

صعب‌العلاج

خ - اعتقاد به یکی از ادیان مصرح در قانون

اساسی جمهوری اسلامی ایران، ضمن اینکه

رعایت اشتراکات دینی میان سرپرست و افراد

تحت سرپرستی الزامی است. البته دادگاه صالح

، با رعایت مصلحت کودک و نوجوان غیرمسلمان،

سرپرستی او را به درخواست‌کنندگان مسلمان

می‌سپارد.

متأسفانه، با وجود آنکه یکی از شرایط والدین

متقاضی بررسی صلاحیت اخلاقی و سلامت روانی

ایشان است، با این حال، کمیته فرزندخواندگی

اسلوب و روش خاص و مصاحبه‌ای تخصصی

به منظور شناخت اوصاف روانی والدین داوطلب

را به کار نمی‌گیرند، بلکه این روند با تساهل و

تسامح بسیار و صرفاً به منظور طی تشریفات و

روند اداری و بروکراسی سازمان بهیستی صورت

می‌پذیرد که اغلب بدون شناخت کافی نسبت به

وضعیت اخلاقی و سلامت روانی متقاضیان به

اتمام می‌رسد. این در حالی است که نه تنها بررسی

صلاحیت اخلاقی و سلامت روانی والدین باید در

ابتدای امر با دقت و وسواس ویژه صورت گیرد،

بلکه صلاحیت اخلاقی والدین در طول زمان

سرپرستی کودک نیز باید مورد نظارت و سنجش

دقیق قرار بگیرد، روندی که با تأسف فراوان از

سوی سازمان بهیستی، به دلیل نواقص این

نهاد، به نحو مطلوب، شایسته و سزاوار حقوق

انسانی انجام نمی‌شود.

تست‌های روانشناسی فرزندخواندگی، چگونه است؟

متأسفانه، در تست‌های روانشناسی، صرفاً از

سوابق بیماری روانی والدین یا اطرافیان آنها سوال

می‌شود و به اختلالات و خصوصیات روانی و

جزئیات اخلاقی و رفتاری داوطلبان سرپرستی

کودکان پرداخته نمی‌شود. این در صورتی است

که در بسیاری موارد، افراد دارای اختلالات روانی

برای درمان خود هیچ اقدامی نمی‌کنند و سابقه

درمان آن را ندارند و اساساً روان‌پریشی آنان

شناسایی نمی‌شود تا پرونده روانپزشکی برای آنها

تشکیل شود. بنابراین، به نظر می‌رسد تست‌های

روانشناسی به جای اینکه به مسائل مذهبی و

دینی بپردازد و از انجام واجبات و محرمات سوال

کند، باید از سوی روانشناسان متخصص تهیه و

تدوین شود تا به شناخت دقیقی از اختلالات و

خصوصیات روانی متقاضیان منتهی شود. این کار

در حال حاضر صرفاً به چشم یک روند فرمالیته

به آن نگریسته می‌شود و دغدغه‌ای برای شناخت

صحیح روانی و اخلاقی والدین متقاضی وجود

ندارد.

کمیته فرزندخواندگی چیست و اعضای آن شامل کدام نهادها و ارگان‌ها هستند و

مکانیسم کار آن به چه شکل است؟

بر اساس ماده ۵۳ قانون حمایت از کودکان

بدسرپرست، سازمان بهیستی موظف است، به

منظور راهنمایی و مشاوره افرادی که سرپرستی

کودکان و نوجوانان را عهده‌دار می‌شوند، اقدام

به ایجاد دفتر مشاوره دینی مربوط به امور

فرزندخواندگی با همکاری مرکز مدیریت حوزه

علمیه نماید. واگذاری سرپرستی کودکان و

نوجوانان منوط به تایید دفتر مذکور خواهد بود.

مطابق این ماده، پس از بررسی شرایط متقاضیان

از سوی کارشناسان بهیستی، این افراد باید

در کلاس‌های مشاوره مذکور شرکت کنند که

اصطلاحاً به آن «کمیته فرزندخواندگی» گفته

می‌شود. بر اساس مقررات قانونی، سازمان

بهریستی می‌تواند از متخصصان مذهبی حوزه

علمیه قم و سایر موسسات دینی و آموزشی به

منظور برگزاری این کمیته در شهرهای مختلف

استفاده کند. بر مبنای گزارش سازمان بهیستی،

هر سال چندین کمیته فرزندخواندگی در شهرهای

مختلف و ادارات تابعه سازمان بهیستی برگزار

می‌شود، که پس از انجام هر دوره، کودکان

انتخاب شده به والدین متقاضی واجد شرایط

واگذار می‌گردند. متأسفانه آنچه از شنیدن اخبار

مربوط به برگزاری این کمیته‌ها به ذهن متبادر

می‌شود این است که بیش از آنکه این کمیته‌ها

شرایط روانی و صلاحیت اخلاقی والدین داوطلب

را بررسی کنند، همه هم و غم خود را، به جای

توجه به وضعیت اجتماعی و انسانی مبتنی بر

حقوق و اخلاق، به آموزش مفاهیم دینی و اصول

معارف اسلامی معطوف کرده‌اند.

فرزندخواندگی در کنوانسیون‌های بین‌المللی

لحاظ قانونی تفاوتی بین این دو وجود دارد؟

علی اصغر فریدی

از لحاظ لغوی، فرزندخواندگی به معنای پذیرش کودک به عنوان فرزند واقعی در خانواده است و بار عاطفی و حقوقی بیشتری دارد. سرپرستی به معنای قبول مسئولیت نگهداری و حمایت از کودک است و بیش از آنکه جنبه عاطفی داشته باشد، جنبه حقوقی و حمایتی دارد.

از لحاظ قانونی، در نظام حقوقی ایران، اصطلاح «فرزندخواندگی» به طور رسمی کاربرد ندارد و قانون‌گذار از واژه «سرپرستی» استفاده کرده است. دلیل این موضوع، محدودیت‌های شرعی در برقراری برخی از روابط قانونی بین کودک و سرپرستان، از جمله عدم تحقق خودکار ارث، است.

مستند قانونی: قانون حمایت از کودکان و نوجوانان بی‌سرپرست و بدسرپرست مصوب ۲۹۳۱، به‌ویژه مواد ۱ و ۵ این قانون، بر واژه «سرپرستی» تأکید دارد. به موجب ماده یک، سرپرستی اطفال و نوجوانان موضوع این قانون به منزله فرزندخواندگی نیست، ولی حقوق و تکالیف قانونی طرفین در قبال یکدیگر برقرار می‌شود. بنابراین، از آن‌جا که از نظر آثار اجتماعی، محدود کردن رابطه کودک و سرپرست به «سرپرستی» ممکن است بر پذیرش اجتماعی این رابطه تأثیر منفی بگذارد و حس

فرزندخواندگی و سرپرستی از موضوعات مهم در حقوق خانواده و حمایت از کودکان بی‌سرپرست و بدسرپرست هستند که هم در قوانین داخلی و هم در تعهدات بین‌المللی جمهوری اسلامی ایران، جایگاه ویژه‌ای دارند. در حقوق ایران، قانون حمایت از کودکان و نوجوانان بی‌سرپرست و بدسرپرست، مصوب ۲۹۳۱، مهم‌ترین قانون مرتبط با این موضوع است. این قانون، با رعایت اصول شرعی، به تنظیم رابطه سرپرستان و کودکان پرداخته است.

مجله حقوق ما در رابطه با موضوع انفاق در فرزندخواندگی، شاخص‌های بهداشت و روان، شیوه‌های فرزندپروری و تأکید بر موضوع فرزندخواندگی در کنوانسیون‌های بین‌المللی با مسعود کلامی‌مقدم، وکیل پایه یک دادگستری و عضو کمیسیون حقوق بشر کانون وکلای دادگستری خراسان، گفتگو کرده است.

فرق بین واژه‌های فرزندخواندگی و سرپرستی به لحاظ لغوی چیست؟ آیا به

امنیت عاطفی کامل را در کودک کاهش دهد، و از نظر روانشناختی، می‌دانیم که کودکان نیاز به حس تعلق و امنیت دارند، تاکید صرف بر جنبه حقوقی سرپرستی، ممکن است حس ناامنی روانی را در آن‌ها تقویت کند و مانع از ایجاد هویت عمیق خانوادگی شود. در همین راستا، از منظر جامعه‌شناختی و روانشناختی ضروری است قانون‌گذار تدابیری برای تقویت پیوند عاطفی میان کودک و سرپرست در نظر بگیرد، حتی اگر ملاحظات شرعی بر برخی روابط حقوقی حاکم باشد. این امر می‌تواند از طریق فرهنگ‌سازی و بازتعریف نقش «سرپرست» به عنوان مفهومی عاطفی و حمایتی تحقق یابد. در نهایت، این تفاوت‌های ظاهری باید در خدمت هدف اصلی، یعنی تامین منافع عالیه کودکان، قرار گیرد.

در کدام کنوانسیون‌های بین‌المللی، بحث‌های مرتبط با بحث فرزندخواندگی مطرح شده‌اند؟ قوانین داخلی ایران چگونه مفاد این کنوانسیون‌ها را در رابطه با بحث فرزندخواندگی تضمین می‌کنند؟

کنوانسیون‌های بین‌المللی مرتبط عبارتند از:

- ۱- کنوانسیون حقوق کودک، سی.آر.سی، مصوب ۹۸۹۱: ماده ۱۲ این کنوانسیون
- ۲- کنوانسیون لاهه (۳۹۹۱) درباره فرزندخواندگی بین‌المللی: این کنوانسیون ناظر بر فرایندهای فرزندخواندگی در سطح بین‌المللی است و تضمین می‌کند که منافع کودک در اولویت قرار گیرد.
- تطبیق با قوانین داخلی ایران: ایران کنوانسیون حقوق کودک را با حق تحفظ پذیرفته است، به

وانگهی، از منظر جامعه‌شناسانه نیز قانون‌گذاران باید توجه بیشتری به ابعاد روانی و اجتماعی فرزندخواندگی و سرپرستی داشته باشند. نظارت دقیق، علاوه بر جنبه‌های حقوقی، باید شامل ارزیابی روان‌شناختی و اجتماعی باشد تا از ادغام موفق کودک در خانواده اطمینان حاصل شود. در نهایت، پیروی از مفاد کنوانسیون‌های بین‌المللی برای حمایت از حقوق کودکان در چارچوب قوانین داخلی ایران، در حالی که به اصول اسلامی احترام می‌گذارد، نیازمند به‌روزرسانی و انعطاف‌پذیری در قوانین برای تامین رفاه کامل کودک است.

شاخص‌های بهداشت روان و شیوه‌های فرزندپروری در زنان نابارور متقاضی فرزندخواندگی به چه شکل است؟

این معنا که مفاد این کنوانسیون باید با قوانین شرعی و داخلی سازگار باشد. قانون حمایت از کودکان و نوجوانان بی‌سرپرست و بدسرپرست، با رعایت اصول اسلامی، حقوق کودکان را در زمینه سرپرستی تامین می‌کند. به عنوان مثال، ماده ۳ این قانون بر نظارت دقیق نهادهای قضایی و سازمان بهزیستی بر فرآیند سرپرستی تاکید دارد. ماده ۴۱ به تعهد سرپرستان در تامین نیازهای مالی، آموزشی و بهداشتی کودک اشاره می‌کند.

این شاخص‌های بهداشت روان: ناباروری اغلب موجب احساساتی مانند اضطراب، افسردگی، و احساس ناکامی می‌شود. زنان نابارور متقاضی فرزندخواندگی ممکن است به دلیل تجربه این احساسات، نیاز به مداخلات روان‌شناختی برای آمادگی جهت پذیرش نقش مادری داشته باشند. مطالعات علمی نشان داده است که پذیرش فرزندخواندگی، در صورتی که با حمایت روانی همراه باشد، می‌تواند اثرات مثبتی بر سلامت

روان این افراد داشته باشد.

حمایت‌های اجتماعی است.

شیوه‌های فرزندپروری: این زنان باید در دوره‌های آموزشی، برای یادگیری شیوه‌های ارتباطی، تربیتی، و حمایتی کودک شرکت کنند. تاکید بر احترام به هویت کودک، مدیریت هیجانات، و ایجاد رابطه امن از جمله موضوعات کلیدی است.

مستند قانونی: ماده ۶ قانون حمایت از کودکان و نوجوانان بی‌سرپرست و بدسرپرست، سرپرستان را ملزم به رعایت ضوابط بهداشتی و روانی کودک کرده و سازمان بهزیستی مسئول نظارت بر این امر است.

در این راستا بطور خلاصه و تیتروار از منظرهای مختلف به ترتیب زیر می‌توان به موضوع ناباروری پرداخت:

۱- ابعاد روانشناختی: ناباروری می‌تواند منجر به احساس ناکامی، افسردگی، و اضطراب در زنان شود. پذیرش فرزندخواندگی اگرچه می‌تواند راهکاری برای بازسازی هویت مادری باشد، اما بدون آماده‌سازی روانی ممکن است چالش‌های جدیدی به همراه داشته باشد.

۲- شاخص‌های سلامت روان: زنان متقاضی فرزندخواندگی، باید از سلامت روانی کافی برخوردار باشند تا بتوانند نقش مادری را به‌طور موثر ایفا کنند. این امر نیازمند مداخلات روان‌شناختی مانند مشاوره، گروه‌درمانی، یا

بحث انفاق در مسئله فرزندخواندگی به چه شکل است؟ تعهدات سرپرستان در این زمینه چگونه است؟
اولویت قرار می‌دهد.

مفهوم انفاق در فرزندخواندگی: سرپرستان موظف به تامین کلیه نیازهای کودک، شامل خوراک، پوشاک، تحصیل، مسکن و بهداشتند. این تعهدات به منزله انفاق به کودک بوده و به طور مستقیم در قانون حمایت از کودکان و نوجوانان بی‌سرپرست و بدسرپرست آمده است.

۲- ابعاد اخلاقی و روانشناختی: تعهد انفاق صرفاً مالی نیست و شامل حمایت عاطفی و اخلاقی نیز می‌شود. غفلت از این جنبه‌ها ممکن است موجب آسیب‌های روانی جدی به کودک شود که در برخی موارد نهادهای حمایتی باید برای مداخله آماده باشند.

۳- استناد فقهی: قواعد فقهی انفاق زمینه‌ای برای پذیرش تعهدات قانونی است. با وجود نبود رابطه نسبی، قانون‌گذار تعهدات شرعی را در قالب مقررات قانونی برای سرپرستان به‌طور رضایت بهزیستی به فرد دیگری واگذار کنند.

۴- نگاه جامعه‌شناسانه: با توجه به فرهنگ غالب، جامعه باید اهمیت انفاق در فرزندخواندگی را درک کند. این امر نیازمند آموزش عمومی است تا سرپرستی به‌عنوان یک مسئولیت اخلاقی و اجتماعی پذیرفته شود.

و محاکم قضایی، می‌توانند سرپرستی را لغو و کودک را تحت حمایت خود قرار دهند. به بحث انفاق نیز می‌توان از جنبه‌های مختلف ۱- نظارت بر تعهدات: ضمانت اجرای قانونی برای سرپرستانی که از تعهدات خود سرباز می‌زنند اهمیت زیادی دارد. لغو سرپرستی

حضانة قانونی فرزندخوانده بعد از طلاق سرپرستان

علی‌اصغر فریدی

از کودک و ایجاد نوعی رابطه خانوادگی قانونی انجام می‌شود. در این فرآیند، افراد واجد شرایط سرپرستی کودک را به عهده می‌گیرند و کودک تحت حمایت مالی، عاطفی و قانونی قرار می‌گیرد.

در قانون ایران، فرزندخواندگی تحت عنوان «سرپرستی کودکان بی‌سرپرست یا بدسرپرست» مطرح شده است و قوانین مرتبط با آن، عمدتاً در قانون حمایت از کودکان و نوجوانان بی‌سرپرست و بدسرپرست، مصوب ۲۹۳۱، تنظیم می‌شود و شرایط خاصی را برای افراد متقاضی، از جمله زوجین بدون فرزند یا زنان مجرد، پیش‌بینی کرده است. فرزندخواندگی در ایران، برخلاف برخی کشورها، به معنای قطع کامل رابطه کودک با والدین زیستی نیست، بلکه بیشتر به ایجاد یک رابطه حمایتی قانونی با نظارت دستگاه‌های مسئول تاکید دارد. هدف این قانون تضمین بهترین منافع برای کودکان و حمایت از حقوق آن‌ها است.

مجله حقوق ما درباره معنای فرزندخواندگی و مواد قانونی آن، شرایط سرپرستان، حضانة قانونی فرزندخوانده بعد از جدایی سرپرستان و شباهت‌ها و تفاوت‌های پروسه فرزندخواندگی در ایران با دیگر کشورها، با نادر بارانی، وکیل پایه یک دادگستری و مشاور حقوقی، گفتگو کرده است.

۱ - ماده یک قانون «حمایت از کودکان و نوجوانان بی‌سرپرست و بدسرپرست» مصوب ۲۹۳۱: سرپرستی کودک به افرادی اعطا می‌شود که صلاحیت لازم برای نگهداری و تربیت او را داشته باشند. این قانون، معیارهایی برای سرپرست، از جمله: ایرانی بودن، متاهل بودن و داشتن شرایط اخلاقی و مالی مناسب، مشخص می‌کند.

۲- ماده پنج: کودکان مشمول این قانون شامل کودکانی اند که - سرپرست قانونی ندارند، - والدین آن‌ها به دلیل شرایط خاص، قادر به نگهداری آن‌ها نیستند،

۳- مواد شش تا یازده: شرایط متقاضیان سرپرستی:

فرزندخواندگی به چه معنا است و مواد قانونی آن کدام‌ها هستند؟
فرزندخواندگی در حقوق ایران به معنای پذیرش کودک به عنوان فرزند از سوی افرادی است که رابطه خونی با او ندارند، که به منظور حمایت - زوجین باید حداقل پنج سال از ازدواجشان گذشته باشد و فرزند نداشته باشند (مگر در شرایط خاص)،
- باید توانایی مالی و روحی برای نگهداری

کودک داشته باشند،

مجرد نیز اعمال می‌شود.

۱- یکی از زوجین باید حداقل ۰۳ سال سن داشته باشد (در صورت مجرد بودن فرد، سرپرستی دختر برای زنان مجرد ممکن است)،

۲- ماده چهارده: حکم سرپرستی را دادگاه صادر می‌کند و کودک به صورت رسمی تحت حمایت سرپرست قرار می‌گیرد،

۳- ماده پانزده: سرپرست حق ندارد کودک را به فرزندخواندگی دیگری واگذار کند یا از مسئولیت سرپرستی شانه خالی کند، مگر با حکم دادگاه.

۴- ماده بیست و دو: کودک تحت سرپرستی از حقوق ارث برخوردار نیست، مگر اینکه سرپرست از طریق وصیت‌نامه یا سایر روش‌های قانونی، بخشی از اموال خود را به کودک منتقل کند.

تفاوت با سایر نظام‌های حقوقی: در نظام حقوقی ایران، برخلاف برخی کشورها، فرزندخواندگی باعث ایجاد رابطه کامل، ارث و نسب نمی‌شود و به جای آن، سرپرستی رسمی و قانونی شکل می‌گیرد.

چه افرادی، می‌توانند سرپرستی کودک را به عهده بگیرند؟

شرایط افراد متقاضی سرپرستی:

۱- زوجین فاقد فرزند (اولویت): زوجین متقاضی باید پنج سال از ازدواجشان گذشته باشد و فرزندی نداشته باشند. این شرط در موارد خاص (مانند توانایی‌های ویژه سرپرستان)، ممکن است نادیده گرفته شود.

۲- سن متقاضیان: یکی از زوجین باید حداقل ۰۳ سال سن داشته باشد. این شرط برای افراد

۳- شرایط خانوادگی: زوجین باید ازدواج دائم داشته باشند و رابطه خانوادگی باثبات و سالمی داشته باشند. در مورد افراد مجرد، زنان مجرد بالای ۰۳ سال می‌توانند فقط سرپرستی دختران را عهده‌دار شوند.

۴- توانایی مالی و اخلاقی: متقاضیان باید تربیت کودک را داشته باشند. این توانایی از طریق بررسی وضعیت مالی، شغلی و سلامت روانی آن‌ها توسط سازمان بهزیستی یا دادگاه احراز می‌شود.

۵- سلامت جسمی و روانی: متقاضیان نباید دارای بیماری‌های واگیردار یا صعب‌العلاج باشند که توانایی نگهداری از کودک را تحت تاثیر قرار دهد. گواهی سلامت باید از پزشک معتبر ارائه شود.

۶- صلاحیت اخلاقی: متقاضیان باید از نظر اخلاقی و اجتماعی خوش‌نام و دارای سابقه کیفری مؤثر نباشند.

۷- تابعیت ایرانی: متقاضیان باید دارای تابعیت ایران باشند. در برخی موارد استثنائی برای ایرانیان خارج از کشور ممکن است شرایط متفاوت باشد.

۸- استثنائات و شرایط خاص: ۱- متقاضیان دارای فرزند: اگرچه اولویت با زوجین بدون فرزند است، اما زوجین دارای فرزند هم می‌توانند، با ارائه دلایل و بر اساس تشخیص دادگاه، سرپرستی کودک دیگری را برعهده بگیرند.

۲- زنان مجرد: زنان مجرد بالای ۰۳ سال می‌توانند مشروط به تایید دادگاه و داشتن سایر شرایط، فقط سرپرستی دختران را بپذیرند. دیگری برای او تعیین شود.

۳- اتباع ایرانی مقیم خارج از کشور: ایرانیان مقیم خارج از کشور نیز می‌توانند درخواست سرپرستی دهند، به شرط آنکه سازمان بهزیستی و دادگاه صلاحیت آن‌ها را تایید کنند.

حضانة فرزندخوانده بعد از طلاق سرپرستان به چه شکل است؟

یک (وضعیت حضانت پس از طلاق: طبق ماده ۷۱ قانون حمایت از کودکان بی‌سرپرست و بدسرپرست، اگر زوجینی که سرپرستی کودک را برعهده دارند از یکدیگر جدا شوند، دادگاه خانواده بر اساس مصلحت کودک تصمیم می‌گیرد که حضانت به کدام یک از زوجین واگذار شود.

مصلحت کودک بر اساس موارد زیر تعیین می‌شود:

• توانایی مالی هر یک از زوجین،

• وضعیت اخلاقی و روانی سرپرست،

• میزان وابستگی عاطفی کودک به هر یک از زوجین،

• شرایط زندگی و امکانات مناسب برای نگهداری کودک،

(دو) - موارد خاص:

۱- در صورت ناتوانی هر دو سرپرست: اگر دادگاه تشخیص دهد که هیچ یک از زوجین توانایی یا صلاحیت نگهداری از کودک را ندارند، ممکن است سرپرستی به فرد دیگری (فامیل یا

۲- شرایط متقاضیان:

• زوجین باید حداقل ۵ سال از ازدواجشان گذشته باشد و ناباروری آن‌ها تایید شود.

• سن متقاضیان حداقل ۰۳ سال باشد.

• داشتن تمکن مالی و صلاحیت اخلاقی برای سرپرستی کودک ضروری است.

۳- کودکان مشمول:

• کودکان باید بی‌سرپرست (فاقد پدر و مادر) یا

ما از عدالت سهمی داریم
دو هفته نامه الکترونیکی تخصصی حقوق بشر
صاحب امتیاز و مدیر مسئول:
سازمان حقوق بشر ایران / محمود امیری مقدم
سر دبیر این شماره: مریم غفوری
تماس با مجله: mail@iranhr.net

- بدرپرست (والدین ناتوان یا غیربالغ) باشند. محدودکننده‌اند.
- عمدتاً تأکید بر کودکان تحت حمایت سازمان بهزیستی است.
 - ۴- روند اداری:
 - درخواست به سازمان بهزیستی ارائه می‌شود.
 - بررسی صلاحیت‌های روانی، اجتماعی و مالی برنامه‌هایی برای فرزندخواندگی کودکان از سایر متقاضیان، توسط کارشناسان انجام می‌شود.
 - نقاط جهان، مانند هند، آفریقا، و آسیا، دارند.
 - در صورت تأیید، کودک به خانواده واگذار می‌شود، اما نظارت‌های دوره‌ای ادامه دارد.
 - فرایند شامل ارزیابی‌های دقیق روان‌شناختی و مالی است، اما معمولاً سریع‌تر از ایران انجام می‌شود.
 - ۵- حقوق کودک:
 - در قوانین ایران، کودک فرزندخوانده از حق ارث برخوردار نیست، مگر اینکه خانواده از طریق وصیت، بخشی از اموال خود را به او منتقل کنند.
 - * فرزندخواندگی در سایر کشورها:
 - ۱- چارچوب قانونی:
 - بسیاری از کشورها، به ویژه کشورهای غربی، قوانین خود را بر اساس حقوق بشر و کنوانسیون حقوق کودک سازمان ملل تدوین کرده‌اند.
 - در کشورهای مسیحی، فرزندخواندگی اغلب بر پایه حذف کامل ارتباط کودک با خانواده اصلی و ایجاد هویت جدید برای او در خانواده جدید انجام می‌شود.
 - ۲- شرایط متقاضیان:
 - شرایط کمتر محدودکننده است. زوجین، افراد مجرد، و حتی زوج‌های همجنس‌گرا در برخی کشورها، مانند کانادا، هلند، و سوئد، می‌توانند درخواست فرزندخواندگی بدهند.
 - الزاماتی مانند سن، تمکن مالی، و صلاحیت اخلاقی وجود دارد، اما معمولاً کمتر از ایران،